

טעמו וראו

רעיון על הפרשה מאת הרב בועז שלום שליט"א

גיליון 31 | פרשת ראה הדרך לפיתוח אינטליגנציה רגשית

פרשת השבוע, פרשת ראה.

אחת מהמצוות שיש לנו בפרשה - 'כי יימכר לך אחיך העברי או העברייא ועבדך שש שנים, ובשנה השביעית תשלחנו חופשי מעמך.. והיה כי יאמר אליך לא אצא מעמך כי אהבך ואת ביתך כי טוב לו עמך'. התורה מצווה לקחת ולרצות את אוזנו במרצע, ושיהיה עבד עולם עד הגעת היובל.

יש לעיין כאן בפסוק הזה, ואנחנו נלמד תוך כדי מעשה שבו נפתח: אחרי השואה, הגיעו לארץ ילדים יתומים - שהשם ירחם, ההורים שלהם עלו בסערה השמימה. אושוויץ, טרבלינקה ושאר מחנות המוות - והילדים האלה הגיעו לכאן לארץ, כאשר מי שטיפל בהם, הקים בשבילם בתי אבות, שאלה בעצם היו בתי יתומים שליד ישיבת פוניבז', זה היה הרב כהנמן. הוא דאג להם כאב רחום וחנון, ופעם סיפרנו על הדאגה האמיתית שהיה לו לכל אחד ואחד, ועל האכפתיות ועל האבהות הרחמנאית שהוא השפיע על כל ילד וילד.

בשנים הראשונים, כשהגיעו רק מה שנקרא הקבוצות הראשונות של הילדים, באו ואמרו לרב שהגיעה קבוצה שהלילה היא תהיה בבני ברק, היא תלך לישון

בבני ברק. עשרות ילדים שהגיעו, שצריכים להתארגן, צריכים לדאוג להם. הדבר הבסיסי והראשוני זה סדינים, שמיכות, כריות, שיהיה להם איפה לישון.

דרשה בהולה של הרב מפוניבז'

טוב, הרב מפוניבז' ביקש מאלה שעזרו לו - לכו תפרסמו שהרב מפוניבז' ידבר הערב בבית כנסת הגדול, ותודיעו גם כן שעזרת הנשים פתוחה. טוב, כולם שמעו, הרב מפוניבז' ידבר בבית כנסת הגדול, הודעה בהולה, זה לא דבר שהוא יום-יומי, הבינו שיש מה לשמוע, ולרב יש בטח מסר, ובני ברק של אז הגיעה בהמוניה.

הרב עמד על הבימה והתחיל לדרוש ושאל: הגמרא בבבא מציעא (סב.) דנה במצב מעניין מאוד, מסוכן מאוד: שני אנשים נמצאים במדבר, עמהם קיטון אחד של מים, כאשר הקיטון הזה יספיק לחיים של אחד מהם בלבד. והשאלה היא למי נותנים את אותו קיטון המים.

2 שותים ומתים או 1 שותה ו-1 מת?

בן פטורא אומר, שניהם ישתו מקיטון המים כדי שלא יראה האחד במותו של חברו. דהיינו, אם אחד ישתה

מקיטון המים, הוא יהיה מסוגל לראות את חברו מת למול עיניו והוא יישאר בחיים?! אפילו שכעת שניהם מתים, אומר בן פטורא, זהו הדין, ככה ההלכה וכך עדיף. אומרת הגמרא, עד שבא רבי עקיבא ודרש "וחי אחיך עמך", חייך קודמים לחיי אחיך. אחיך הוא רק כנספח לך, הוא חי עמך, אבל קודם כל תחיה אתה, ואז וחי אחיך עמך. זאת אומרת, בעל קיטון המים הוא זה שישתה את המים, ואף על גב שחברו ינפח נשמתו, חיי קודמים.

שואל אותם הרב מפוניבז', יש לי קושיה על זה. תשמעו קושיה של ראש הישיבה. שואל אותם הרב, הגמרא בקידושין (כ.) אומרת "כי טוב לו עמך" - הפסוק שקראנו עכשיו - אדם שקונה עבד עברי, כקונה אדון לעצמו. למה? כי האדון מחויב להשוות את תנאי המחיה שלו לתנאי המחיה של העבד שלו. הוא לא יכול לתת לעבד שיאכל פת קיבר, ואתה האדון תאכל פת משובחת. הוא לא יכול לתת לעבד לישון על הרצפה, ואתה תישן על מיטה. 'כי טוב לו עמך', תשווה את התנאים שלו לתנאים שלך. אתה שותה יין משובח? אל תקנה לו יין של קידוש. תקנה לו גם יין משובח שיהנה גם הוא..

יש לי מזרן אחד. מי ישן עליו? אומרת הגמרא, העבד ישן עליו. למה? כתוב כי טוב לו עמך. אתה יכול לעשות עמך? אתה לא יכול. אם אתה תישן עליו, אז הוא לא עמך. הוא על הרצפה, אתה על המזרן. ולכן, תן את זה לעבד. אומרת הגמרא, מי שקונה עבד, כמו קונה אדון לעצמו.

שואלים על זה התוספות, למה אתה אומר כזה דבר? הרי אם אמרת כי טוב לו עמך, זה בהשוואה.

בהשוואה זה אומר שהוא יהיה זהה לי. לא כתוב שהוא צריך להיות יותר ממני, כתוב שהוא צריך להיות זהה לי. שואלים התוספות - אם ככה, אז אני לא חייב לתת לעבד את המזרן, כי הרי אני לא חייב שהעבד יהיה יותר ממני. למה אתה מחליט שהמצב

של העבד במצב כזה יהיה שהוא כמו האדון ואני העבד, הוא זה שישן על המזרן, אני אישן על הרצפה?

אומרים התוספות נפלא מאוד - אז איך אתה רוצה שיהיה? אתה לא יכול לישון על המזרן, כי אם אתה תישן על המזרן, זה 'לא טוב לו עמך', העבד ישן על הרצפה. העבד, אתה לא רוצה שישן על המזרן, מה תגיד? שנינו נישן על הרצפה. זה כבר מידת סדום, יש לך מזרן ואתה לא נותן אותו לעבד, זה כבר מידת סדום. אתה מנוע, בסדר. אתה לא יכול, כי אם אתה תישן אז אין פה 'טוב לו עמך'. אז אתה מנוע מלישון על המזרן. בגלל זה, אז גם לי גם לך לא יהיה? זה כבר מידת סדום! אז תיתן אותו לעבד. זאת אומרת, הדין קובע ומכריח שאני חייב לתת את המזרן לעבד. נפלא מאוד.

אני או אתה - אני?!

שואל הרב כהנמן, וכאן אני רוצה להבין, הרי קודם אמרנו שאם יש לי קיטון אחד, וחי אחיך עמך. מה זה טוב לו עמך? או אני או אתה, אני. 'טוב לו עמך', אני לא מצווה שיהיה יותר ממני, מצווה שזה יהיה עמך, כמוני. איך הגעת פה לדרשה ההפוכה? 'טוב לו עמך', אם יש מזרן אחד, אני או אתה? אתה. מה פתאום? כשהיה קיטון, אמרת אני או אתה, אני. מאיפה? מעמך. "וחי אחיך עמך". עמך לא יותר ממני. קודם אני והוא איתי. פה עכשיו אתה אומר לי לא, אם יש לך מזרן אחד הוא יקבל אותו. מה ההבדל? מה ההבדל ש'עמך' כאן מלמד שאני צריך להעדיף את העבד, ושם ה'עמך' מלמד שאני צריך להעדיף את עצמי? בשניהם כתוב המילה עמך, זה מקור הדרשה!

הקהל שומעים את השאלה, ובאמת כולם ללא מילים, אין להם תשובה לשאלה של הרב. אומר להם הרב - בואו רגע נתאר לעצמנו את הסיטואציה. הרי מדובר באדם שהלך לקנות עבד עברי. העבד הזה גנב, הוא נמכר בגניבתו - כך רש"י מביא שם בפרשה, 'בעבד שנמכר בגניבתו הכתוב

מדבר' - אומר הרב מפוניבז', בוא נתבונן, האם מדובר באדם מישראל שהוא עבריין סדרתי? האם מדובר בבן אדם מהעולם תחתון? ודאי שלא יעלה על הדעת, מי יכניס אחד כזה הביתה? אתם מבינים, אתה מכניס כזה עבד הביתה, אחרי זה תתחיל לחפש את הדברים בבית.. אתם יודעים, אומרים שצדקיהו הלך עם פנס, התחיל להסתובב בעולם כדי לחפש את הצדק. הגיע לרומניה, התחיל לחפש את הפנס..

זאת אומרת, אתה לא תכניס הביתה מישהו שתתחיל אחרי זה לחפש את הדברים בבית. אלא מה, באמת לא מדובר כאן במצב כזה. מדובר באדם נורמטיבי, אדם מן השורה שכשל בגניבה. למה? "אל תבזז לרעב כי יגנוב". הוא היה רעב, הוא הגיע למצב ירוד, לא הייתה לו ברירה אלא לגנוב. אתה רואה שהמצב שלו כל כך קשה שאין לו אפילו לשלם את מה שהוא גנב. חייב למכור אותו, נמכר בגניבתו, כדי לכסות את החוב. זאת אומרת שבאמת המצב שלו קשה. אין לו חסכוניות בבנק, אין לו בית שאני יכול לגבות ממנו, אין לו כלום. אני צריך למכור אותו כדי להצליח לממן את החוב. אז מדובר כאן בנשמה שבורה ומרוסקת, שהגיעה למצב מאוד ירוד, והיא צריכה מישהו שירים אותה, היא צריכה מישהו שיעלה אותה, שירומם אותה.

אומר הרב, תראה עכשיו בן אדם כזה שמגיע למישהו שקנה אותו, יכול להיות שזה מישהו אפילו מהשכונה שמכיר אותו, מישהו שרוצה מה שנקרא להרים אותו, מישהו שרוצה לקדם אותו. לבן אדם הזה יש רק מזון אחד. בוא רגע נחשוב מה עושים עם המזון הזה. אם הבן אדם בתור בעל הבית יישן על גבי המזון ולעבד הוא ייתן לישון על גבי הרצפה, אתה שברת אותו לחלוטין. הוא יגיד 'הנה, אתה רואה שאני לא שווה שום דבר. בעל הבית ישן על מזון, אותי זרקו על הרצפה, מה אני שווה?' לא רק שלא רוממת אותו, אלא עוד השפלת והורדת את מדרגתו עוד הרבה יותר נמוך.

תגידו לי, שאל הרב מפוניבז', בעל הבית יכול לישון טוב בלילה? הוא כן יוכל להירדם? גם הוא לא יכול להירדם! אני אשן לי בכיף שלי על המזון, והוא ישן לו על הרצפה הקרה, אין לי מה לתת לו כדי לישון.. אומר הרב, יוצא אם ככה ששניהם לא נרדמים! באה התורה ואומרת, עדיף ששניכם תישנו כמו שצריך. איך? אתה בעל הבית, תן לעבד את המזון. אה, רוממת אותו. העבד יגיד 'פעם ראשונה שמישהו מתייחס אליי בכבוד. פעם ראשונה שמישהו רואה אותי, מישהו סופר אותי, למישהו אכפת ממני'. הרי זה המטרה של העבד העברי. התורה אומרת תכבד אותו, תרומם אותו, תן לו אמונה במעלה שלו, ביכולות שלו. הוא תמיד עבר מצבים קשים של השפלה, של זלזול, התורה רוצה שאני ארים אותו. רוממת אותו. ועכשיו האדון גם כן נרדם טוב בלילה. אה, איזה יופי, עשיתי טוב ליהודי. היהודי הזה עכשיו באמת ירגיש טוב, הוא באמת ישן טוב. התורה אומרת, שניכם תקבלו מזה תועלת, מזה שאתה בעל הבית, תיתן לאותו עבד את המזון.

המשיך הרב - לעומת זאת כאשר מדובר בבן אדם שנמצא בדרך, ה'וחי אחיך עמך', אין בזה עניין שאני אקדים את הבן אדם האחר. החיים שלי קודמים לחייו, ולכן התורה אומרת טוב לו עמך, שיהיה לך טוב ולאחר מכן יהיה לו. אצלנו מדובר באדם שבור, אצלנו מדובר באדם שהתורה מעוניינת לקדם אותו, לרומם אותו. במצב הזה, אדרבה, איך יהיה לו טוב ולך טוב? זה רק כאשר אתה תיתן לו את המזון, הוא יוכל לישון על המזון. אז באמת יהיה לשניכם טוב. אמר להם הרב מפוניבז', היום מגיעים לבני ברק ילדים שבורים ורצוצים. ילדים שחוו את מוראות השואה. ילדים שמי יודע מתי הם יצאו מכל מה שהם ראו, מי יודע?! יש כאלה שראו את ההורים שלהם נהרגים למול עיניהם..

מה אמר החזו"א לקנאי שהתלונן על שירת נשים?

פעם איזה קנאי מבני ברק בא לחזון איש, הוא אמר לו "רבי, יש כאן בית פליטות מלחמה, בית יתומות. הן שרו בסעודה שלישית הרב, שרות בקול, קול באישה ערווה! הן שרות ושומעים את הקול שלהם! אתם יודעים מה אמר לו החזון איש? אמר לו- מה אתה אומר? הם שרות? הן כבר מסוגלות לשיר? איך שימחת אותי! אחרי מה שהם עברו, הן מסוגלות לשיר.. אתם מבינים? למה אתה מתייחס, למה החזון איש מתייחס. לא נכנס עכשיו לגדרים ההלכתיים שאם הוא לא מכיר אותה ולא רואה אותה וכו', וזה כמה צירופים להקהל יחד, לא נכנס לכל הקולות ההלכתיות שיש, אבל על כל פנים, רק לראות מה היחס. אלה אנשים שבורים ורצוצים שהגיעו ממוראות השואה.

אמר להם הרב מפוניבז', אם גם מזרן לא יהיה לו, אומר לאן אתה תביא אותו? יהיה שבר גדול! **אמר להם הרב: רבותיי, הלילה, גם אם זה מזרן יחיד, כל אחד מביא את המזרן שלו מהבית בשביל הילדים האלה. כל אחד מביא שמיכה מהבית בשביל הילדים האלה.** ולא קשה לתאר שבאמת באותו לילה אחרי הדרשה הזו לא היה חסר לאותם ילדים. מזרנים, שמיכות, סדינים, כריות!

לראות את הזולת

פה אנחנו לומדים מוסר גדול. והמוסר הוא רבותיי - האדם צריך לראות את הזולת. האדם צריך שיהיה אכפת לו מהזולת. האדם צריך לראות איך אני מקדם את הזולת, איך אני נותן לו הרגשה טובה. זה מה שהתורה דורשת ב'טוב לו עמך'. באמת לקדם אותו אפילו יותר ממני, אם זה ה'טוב לו עמך', אז תעשה את זה. אז תיתן לו ותישאר אתה בלי, ולא מצב הפוך.

אחת הדוגמאות אולי המיוחדות ביותר בבן אדם לחברו וביחס לזולת, היה הרב שלמה זלמן אוירבך. הוא היה פלא פלאים במוסריות שלו, באכפתיות שלו מהזולת. פעם ראו אותו כשהגיע לשיבה, הוא ירד

כמה תחנות אחרי התחנה של השיבה. שאלו אותו - הרב ירד כמה תחנות אחרי וחזר ברגל? - אגב, הוא לא היה מוכן שיקחו אותו עם רכב. הוא לא היה מוכן לנסוע במונית. הוא נסע באוטובוס כאחד האדם, יום יום לשיבה - שאלו אותו: למה הרב ירד שם? הוא אמר: ישבתי היותר פנימי, במושב היותר חיצוני ישב יהודי עם הרבה סלים. אם הייתי קם, זה היה מטריח אותו עכשיו לקום, להזיז את כל הסלים שלו, לתת לי לעבור ולחזור ולסדר את הסלים. אז המתנתי עד שהוא ירד. כשהוא ירד, ירדתי גם אני..

פעם אחרת הוא נסע באוטובוס, ושוב הוא ירד כמה תחנות לפני השיבה והלך ברגל. שאלו אותו - למה הרב ירד כמה תחנות לפני השיבה? אמר להם - באה והתיישרה לידי חיילת.. טוב, הרב לא רוצה לשבת ליד אישה, ודאי שגם לא מכובד מצד מה שאנשים מסתכלים, אז אומר הרב - מה שעשיתי זה פשוט לרדת בתחנה הראשונה. כך אף אחד פה לא יגיד שלא כיבדת אותה או שהתנהגת איתה בביזיון. פשוט ירדתי מהאוטובוס, והלכתי ברגל לתחנה שאני צריך. רגישות..

פעם הגיע אליו בן אדם ולחץ לו יד, והגיעה גם הילדה שלו, וגם באה ללחוץ לרב יד. טוב, מה הוא יעשה מבלי לפגוע בה? הוא הכניס את היד לכיס, הוציא שוקולד ומסר לה. רואים, איזה פיקחות! הוציא שוקולד ומסר לה. היא חייכה, לקחה את השוקולד, הייתה מבסוּטית.. לא שמה לב שהיא הגישה יד ואף אחד לא לחץ לה אותה. רגישות. מלמדת אותנו התורה, צריך שיהיה אכפת לך, צריך שעניינו ומצבו של הזולת יכאב לך. ואז באמת טוב לו עמך, זה אומר טוב גם לו וטוב גם לך. כן יזכנו השם, אמן ואמן.